

NAGI (186) *ai*

nagi (177), **nag** (9).

nag-, nąg.

sg m N nagi (53), nąg (7); ~ (*attrib*) nagi (6); ~(*praed*) nagi (35), nąg (7); nagi: nąg *OpecŻyw* (5:6), *BielSpr* (1:1). ◊ *G* nagi(e)go (3). ◊ *D* nagi(e)mu (2). ◊ *A* nagiégo (23), nagi (4); -égo (2), -(e)go (21). ◊ *I* nagim (19), nagięm (3), nagiem (1); -ęm : -em *MurzNT* (3:1). ◊ *L* nagim (1). ◊ *f N* nągą (7). ◊ *A* nągą (12). ◊ *I* nągą (2). ◊ *n N* nagi(e) (2). ◊ *G* nagiégo (4); -égo (1), -(e)go (3). ◊ *A* nagié (10); -é (3) -(e) (7). ◊ *I* nagim (1). ◊ *L* nagi(e)m (1). ◊ *pl N m pers* nadzy (12). *subst* nagié (1). ◊ *G* nagich (5). ◊ *D* nagim (1). ◊ *A m pers* nagi(e) (2). *subst* nagi(e) (1). ◊ *I m* nagimi (3) *HistRzym, CzechRozm, WujNT*, nagi(e)mi *BibRadz.* (2) *n* nagi(e)mi (1). ◊ *L* nagich (1). ◊ *G sg n skostn* do naga *BielSpr* (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Nie mający na sobie ubrania, obnażony; nudus Mącz, Vulg, Cn (153): BierEz E2; Iezus z odzienia odart wielmi nielutościwie/ ij ftál nąg przedewffem ludem frototnie OpecŻyw 125, 115v, 125, 125v [5 r.], 126, 135, 138; Mymer¹ 35v; TarDuch C5v; BielŻyw 57; HistAl H5v; MurzOrt B2; Iáko wyfzedł nági z żywotá mátki fwey/ ták fie záfię wroci/ á nic nieweźmie łobą [!] z prace fwey. Leop Eccle 5/14; RejFig Dd8; [Giges] widzyał wżytkę krolową nągą. BielKron 100v, 6, 100v; Mącz 150d, 252c; HistRzym 24, 24v, 41v [2 r.], 42, 42v, 69 [2 r.]; Co nam vcźyni vpalony Słóńcem Arábs? álbo nági Etyops? BielSpr 60; PaprPan [Hh5]v; Raz zimie vyrzy práwie nágiego vbogiego/ wnet zá dozwołenim ftárfzey/ fuknią mu fwoię z iąwfzy z siebie połtálá. SkarŻyw 161, 21, 91, 97, 141 [2 r.]; MWilkHist K4; tedy był złupion ze wżyftkiego Rádziwił/ á ledwo nági wolno pułzczony. StryjKron 617, 587; CzechEp 187; Szedł Ian ś nági/ fkorą iákás Wielbłádowną tylko przewiefzony ReszList 175; Dułze nágié iego [Orfeusza] ftrón záłófnych fluchály. KochTarn 76; ArtKanc D12v; PaprUp G3v; Calep 706b; GrabowSet B2; Cierpiál [Jezus] ná dułzy/ fmutek/ boiazń/ y telkliwość: ná cíele niezliczone rány y zbičia zśiniále. ná máietności z fzat złupienie/ y nágie ná krzyżu záwiefzenie. LatHar 679, 259, 290; WujNT Mar 14/52.*

W połączeniu z nazwą części ciała [w tym: pierś (2), ramiona, rzyć (2), szyja] (6): March¹ A4v; OpecŻyw 133v; March³ V4v; Koryolanus pierśi fwoie nágie/ ná ktorých blizn pełno było/ przed wżytkimi vkazał BielKron 109, 134; GórnTroas 13.

W połączeniach szeregowych [przekład Vulg Matth 25/36–44] (16): Pragnałem/ a wyście mię napojli/ byłęm goácięm a wyście mię ogarnęli/ Byłem nagięm/ a wyście mię przyodziáli/ Niemogłem á wyście mię nawiedzili/ Byłem w więzięniu a wyście do mnie przyfzli. MurzNT Matth 25/36, Matth 25/38, 43, 44; BibRadz Matth 25/36, 38, 43, 44; RejAp 164; RejPos 163; BudNT Matth 25/44; ReszHoz 117; WujNT Matth 25/36, 38, 43, 44.

Przysłowie: Temu ktory ma nągą rzyć/ nietzrebámu [!] fie przed złodźieymi kryć. March¹ A4v; March³ V4v.

Zwrot: »być nagi, nagim« = esse nudus PolAnt, Vulg; nudari Calag (13:13): MurzNT Matth 25/36, 43; Zátym fię oczy obiema otworzyły/ y poználi że byli nágięmi/ y fpletli liście Figowe/ á pocźynili łobie łorce. BibRadz Gen 3/7, 2/25, 3/10, 11, 2.Par 28/15, Matth 25/36, 43; Byli oboie nágich Adam y żoná/ á nie wftydziłi fie zá to fiebie. BielKron 1v, 1v [2 r.], 456; RejAp 164; HistRzym

43; *RejPos* 163; *BiałKat* 190v; *CzechRozm* 88v; *Calag* 158b; *SkarŻyw* 260, 262, 324; *ReszHoz* 117; Symon Piotr wflyszawfzy iż Pan ieft; przepáfał fię fuknią (ábowiem był nági) y rzucił fię ná morze. *WujNT Ioann* 21/7, *Matth* 25/36, 43.

Wyrażenia: »ciało nagie« = *nudum PolAnt, Vulg* [szyk 6:4] (10): *OpecŻyw* 107; A ieden coś za młódzienczyk fzedł zanim/ obleczony wprześcieradło na golé (*marg*) nagie (-) ciało [*super nudo*] *MurzNT Mar* 14/51; *BibRadz Mar* 14/51; [*Olimpiada*] rękómá fię zákrywáá/ áby ktorey części ciááá nágiego nie vkazáá *BielKron* 127, 100v; *Prot Ev*; *GórnDworz* P5; *SkarŻyw* 309; *LatHar* 708; *WujNT Mar* 14/51.

»lud nagi« (4): Iako Alexander nalazł lud nagi [*homines et mulieres nudos ambulantes*]. *HistAl* [I]3; [*Alonsus*] puścił fię dáley do tego mieyfca gdzie zowá Kurtaná/ gdzie thám nálazł lud nági ále pobożny/ áichy fpráwiedliwy/ wierny *BielKron* 443v, 268v, 446v.

»na poły, w poły nagi« = *seminudus Mącz, Calep* (4:1): *Mącz* 381d; *SkarŻyw* 98, 324; *Calep* 965b; Bych był Izáiafzem: chodźiłbych bofo y ná poły nági/ woáiac ná was rofkofzniki/ y rofkofznice/ przefłępniki i przefłępnice zakonu Bożego *SkarKazSej* 705b.

»nag(i) (tak) jako się urodził« (2): *OpecŻyw* 125; Sábbę nágie⁸⁰ ták iáko fię vrodził/ zá koniem wlekli: y po áierzniu oltrym y gęłtym włóczyli *SkarŻyw* 328.

Wyrażenia przyimkowe: »do naga« (2):

~ *Zwrot*: »złupić do naga« (2): [*Samnici*] powiázawfzy Rzymiány/ złupili ie do nágá ták zbroie iáko fzáty y bronie y inne rzeczy *BielSpr* 46v, 46. ~

W przén (14) : Bo wiárá ma być nága/ cnotámi vbrána/ A miłofciá niewinná/ wfzędý zbrámowána. *RejZwierz* 113v; Profzę twey tedy łáfki niełkończony/ [...] oświeć má fłepotę/ Vbogacz nędzę/ fkryi nágá profłotę. *GrabowSet* O2v; Tyś lekarz/ ku tobie oczy niofę śmiele. Nágim/ więc mroz áierpię *GrabowSet* O4, F4v, N3v.

nagi od czego (1): Dáymi [...] przed oblicznofcá twá/ mnie nágiego od tznót nigdy niewidzietz *OpecŻyw* 126.

W przeciwstawieniu: »przyobleczony ... nagi« (2): *BibRadz* 2.Cor 5/3; Boć też w tym wzdychamy/ żądáiac być przyobleczeni miefzkánim náfzym ktore ieft z niebá: iefliż iedno przyobleczonemi/ á nie nágimi bęđziemy náleżieni [*si tamen vestiti, non nudi inveniamur*]. *WujNT* 2.Cor 5/3.

Szeregi: »nagi i odkryty« (1): fpráwiedliwy fędzia/ á ftráfzliwa fłolicá iego przed námi/ Dufo moiá: pozwáni do práwá/ fłániem nadzy y odkryci *SkarŻyw* 120.

»nagi a pełen zelżywości« (1): Dam cię [o *Jerozolimie*] w ręce ich/ á fkázá zły dom twoy/ y zburzá miefće płoty twoiey: y zewłoká cię z fzat twoich/ á pobiorá klieynoty ozdoby twoiey: y zoftáwiá cię nágá á pełná zelżywości [*nudam plenamque ignominia*]. *Leop Ez* 16/39.

»spustoszony (a. pusty) i nagi« = *desolatus et nudus PolAnt, Vulg* (4): *RejAp* 145v; A dziefięć rogow ktore widziałes ná zwierzú/ ái nienawidzieć bęđá wfzetecznice/ y puftá (iá) vczyniá/ y nágá/ y miefá iey poiedzá/ á łamę fpałá w ogniu. *BudNT Apoc* 17/16; *CzechEp* 375; *WujNT Apoc* 17/16.

Przen: *Odkryty* (3) :

Wyrażenie: »nagi miecz« [szyk 2:1] (3): Pomniąc ná tę co czyni wŕzytko wedle wági/ Oczy łobie zálłania/ ma w ręce miecz nági. *Prot D3*; Tedy oni vyŕzawŕzy meŕzá łtoiaće⁸⁰ z náгим mieczem nád piékną dziewką/ wyłkoczywŕzy y krzykną nań. *HistRzym 20, 94.*

α. *W funkcji rzeczownika (20)* : Bo załtawę brałeś v bráciey twoiey próžno/ á odzienie nagich zwłoczyłeś [et vestes nudorum spoliare]. *BudBib Iob 22/6; GrabowSet X2.*

Przysłowia: Im więcey mros zimnem łciska/ tym więcey nági od zimna piska. *March³ X.*

Owa łtára przypowieść/ iż nic v nágiego/ Zbroyny nigdy nie weźmie *RejFig Dd4v.*

W przeciwstawieniach: »nagi ... nakryty, odzieńszy« (2): W tobie łierotá żywie/ nákarmlon łáknący/ Nági ciepłó nákrity/ wźięt pielgrzymuiący. *GrabowSet L2*; Iełliby nági zdźierał łzáty z odzieniego: iełliby głódnny wydźierał chleb niegłódnemu *KlonWor **3v.*

W połączeniach szeregowych (6): *KrowObr 62v, 117*; ábyś niedołtátecznego/ błédnego/ głódnego/ á nágiego nie opułcił bez włpomożenia iego *RejPos 193v; RejZwierc 140v*; tedyć záprawdę łácznym/ prágnącym/ náгим/ źiębnącym/ słufzna rzecz iełt dáć ráunek [omnino esurientibus, sitientibus, nudis, argentibus opitulari aequissimum fuerit]/ ŕeby z niedołtátku rzeczy potrzebnych niepomárli. *ModrzBaz [38]v; LatHar +++.*

Zwrot: »nagiego przyodzi(ew)ać (a. przykryć)« = *nudum tegere Vulg; nudum operire vestimento PolAnt [szyk zmienny] (10)*: *KrowObr 62v [2 r.], 117*; Chlebá twego z łácznymi á vbogieml poŕyway/ á łłátámi tweml nágie przyodziway. *Leop Tob 4/17; BibRadz Ez 18/7, 16; RejZwierc 140v; BudBib Ez 18/7, 16; LatHar +++.*

Szeregi: »głódnny, nagi« = *esuriens, nudus PolAnt (3)*: Daway hoynie chlebá twego głódnemu/ á łzat twoich nágiemu *BudBib Tob 4/17, Ez 18/7, 16.* [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»[nie] łáknący (a. łácznący) ani (abo, a) nagi« [szyk 2:1] = *esuriens, nudus PolAnt (3)*: *BibRadz Ez 18/7, 16*; Pánie Boŕe mnoŕ tę łzczodroblwołć tych dobrych Prálatow/ [...] ktorzy iáko Smokowie leŕą ná łkárbiech łwych/ nic z nich nieuŕczyzáiác nágiemu/ áni łácznácemu. *OrzRozm Iv.* [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

2. *Bez upiękšeń, bez ołonek, prosty, zwyczajny (5)* : Dáyml przez nágie grzechow mych wyłpowiedanié/ łtarégo człowieka ze włłytkiémi vcŕzynki łwyml zewletz *Opecŕzyw 126; KrowObr 107v*; Monogrammus, Chudy/ łuchy człowiek/ teŕ máłowanie a krom nágie połózenia fárb. *Mqcz 230c*; Prawdá ták iełt v dobrych łudŕi choć nága zálécóna/ iż choć bez forbótów v nich nietrudno mieyłce łobie ziedna. *Strum A4.*

W przeciwstawieniu: »nagi ... przybrany« (1): Abyłcie łie tylko łámeo Páná Iezu Kryłtá nágiego rozmiłowáli/ á tego wmalłkárách przybránego s Kołciołow wálŕzych wyrzucili *KrowObr 107v.*

Szereg: »szczyry i nagi« (1): abo iż Kryłthus iełt łczyry y nági człowiek/ ábo ŕe then ich ieden Troiáki Bog Ełsentia wcelił łię. *GrzegRózn B3.*

3. *Nieowłosiony (3)* : *GórnRozm N2*; Ale temu źwirzęciu co człowiekiem zową/ Iedno dáł nágye ciało/ ná nim włófy z głową. *RejWiz 120*; Nlektorym łudŕiom pierchnie łkorá ná plci: á włzákŕe gdy łye ná twarzy/ áłbo gđŕie kolwiek po nágich człónkoch dŕieie/ tedy łámo opierchnie: ále gdy w głowie áłbo w brodŕie/ tedy wypierchnąc niemoŕe *SienLek 48v.*

4. *Nie mający zbroi* (5) : Patens vulneri equus, Nági nie máyący zbroye/ kirifu. *Mącz* 283c; *BielSpr* 15v; krolík ieden wyřpu przyległy/ zebrał lie ná Krześcijány w řześci tyfiąc ludži nágich z łuki y s kiymi zákowanými kořćiami *BielKron* 443v.

W przeciwstawieniu: »nagi ... zbrojny« (2): *BielKron* 307; Czym innym zbroyného Goliatá Dawid nági poráził/ iedno nie tym Cynkiem/ z pięćiórgá kámieni nástroionym? *OrzQuin* N2.

5. *Nędzny, ubogi; nudus PolAnt, Vulg* (20) : Y áż do tey godziny łákniemy y prágniemy/ y nádzy iefteřmy/ y policzkwáni bywamy/ y tułamy řię. *BibRadz* 1.*Cor* 4/11; [*wdowa*] niechcze řie vlitowác nád tym nágim niebożátkiem/ ktory zdycháiąc głodem/ pieniądżá v niey krwáwemi łżami próři *GórnDworz* O4; iefliby brát ábo řiořtrá byli nádzy [*nudi sint*]/ y nie dořtawáľoby im powřzedniey żywnořći *WujNT Iac* 2/15, 1.*Cor* 4/11; *CzahTr* A2v, G3.

W przeciwstawieniu: »bogaty ... nagi« (2): *OpecŻyw* 141; Fortuná [...] raz matká/ drugi raz mácochá/ raz bogáta/ drugi raz nága/ raz iezdna/ drugi raz pieřza *KlonFlis* B.

W połączeniu szeregowym (1): wierzył w Páná Iezu Kryřtá/ Krolá y káplaná nawyřřřzego/ chocia go widział ná Krzyżu nágiego/ wzgárdzonego y vkrzyřzowánego *KrowObr* 57.

Wyrażenie: »nagi żebrak« (1): [*duchowieřstwo mówiľo do řw. Epifanijusza*] Przyřzedłeř tu nági żebrak pořtronnj człek á iuż dobrá kořćielne rozpiáľał? *SkarŻyw* 454.

W przen (10) : Wynidzmy z oyczyřny/ opuřćmy rodzice y řwieckie nádzieie y zábawy: nágo zá nágim Chryřtufem podzmy/ á řzukaymy tobie wolnego ná puřczy mieyřca. *SkarŻyw* 470.

W przeciwstawieniach: »bogaty ... nagi« (4): pocznę cie wymietowác z vřth moich/ ábowiem řie chľubifz: řem bogátj á iefteřm zbogácon/ á ni od kogo nic nie potrzebuię/ á niewieřz řeř thy iefł nędznik á znędzony/ á vbogi/ y řlepy/ y nági. *RejAp* 42, 43v [2 r.]; *WujNT Apoc* 3/17.

W połączeniach szeregowych (6): A thu řie rozmyřł nędzny záwiefzáczu ná wáľpliwořćiach řwoich/ iáko cie tu Pan [...] zowie řlepym/ nágim/ odártyřm/ á nędznikiem we wřzyřtkich řpřawach twoich. *RejAp* 43v, 42, 43v [3 r.]; *WujNT Apoc* 3/17.

Szeregi: »nagi a nędzny« (1): Potym zeymie odźienie řwe/ to iefł cnoty ktore przyiáľ ná krzćie á ták nági á nędzny leży w prořnořćiach řwieckich. *HistRzym* 47.

»nagi, potrzebny« (1): Idę/ do dawce żywotá/ řchorzáły/ [...] Nági/ potrzebny/ do Páná wřzech wľořći. *GrabowSet* O2v.

»ubogi a nagi« (1): gdyż my będziemy vbodzy á nádzy w dźieř łádný *HistRzym* 51v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

Synonimy: 1. *goły, nieodziany, obnażony*; 2. *prosty, zwykły*; 3. *bezwłosy, goły*; 4. *goły*; 5. *biedny, nędzny*.